

redelijk goed gevoed, zij hadden kleding die hen tegen de kou beschermde, en niet te slechte schoenen, zij konden meedragen wat zij meenden nodig te kunnen hebben, dekens bijvoorbeeld, en zij werden, zij het na een bijna steeds hoogst moeizame reis of tocht, door organen van de *NSDAP* opgevangen die hen bij particulieren of in daarvoor in aanmerking komende gebouwen onderbrachten; daar was iets van verwarming, daar kregen zij na enige tijd weer de (overigens krappe) rantsoenen die de Duitse burgerij ontving.

De concentratiekamp-gevangenen evenwel waren half-verhongerd, hadden niet meer dan de dunne concentratiekamp-kleding om het lijf, bezaten geen goede schoenen en evenmin dekens, werden opgejaagd door *SS*'ers die allen die van uitputting neerzegen, doodschoten, en werden, ergens op een station aangekomen, in open goederenwagons geladen die westwaarts reden zonder dat aan de meeste gevangenen ook maar een stuk brood te eten of een teug water te drinken werd gegeven.

Zo was het, in januari '45, bij de evacuatie van het immense complex Auschwitz-Birkenau; zo was het al eerder toegegaan bij de evacuatie van andere kampen, Majdanek bijvoorbeeld; zo zou het ook in de allerlaatste maanden, ja allerlaatste dagen van de oorlog toegaan bij de evacuatie, d.w.z. bij het voor de naderende bevrijders uitdrijven, van de gevangenen uit talrijke kampen in andere delen van Duitsland.

★

Wij hebben in hoofdstuk 1 van ons deel 8 (*Gevangenen en gedeporteerden*) in de geschiedenis van de Duitse concentratiekampen in de tweede wereldoorlog drie fasen onderscheiden: de eerste fase was die van de '*Vernichtung durch Arbeit*' (woorden waarmee *Reichsjustizminister* Thierack in september '42 de functie der concentratiekampen had aangegeven), de tweede fase, eind '42—begin '43 aanvangend, die waarin ter wille van de inschakeling der gevangenen in de oorlogsindustrie bepaalde verzachtingen in het regime werden aangebracht (aan de gevangenen, behalve aan de Joden en Russen, mochten bijvoorbeeld voedselpakketten worden toegezonden) en de derde fase was die van de evacuatietransporten en van de overvolte in de resterende kampen waar verwoestende epidemieën uitbraken. Een door ons in deel 8 weergegeven, betrouwbare schatting hield in dat tot eind '44 in alle 'officiële', d.w.z. door de *SS* geleide concentratiekampen bij elkaar bijna achthonderdduizend inge-